Mis on ühist meie veekogudel ja Amazonasel?

Võrtsjärv linnulennult. Järve kaldal on näha Limnoloogiakeskus ja järve keskel Tondisaar

Foto: Arvo Tuvikene

Võrtsjärve nõgu ja Emajõed. Nagu Amazonase madalikul voolavad Amazonas ja Rio Negro, nii voolavad Emajõgi ja Väike-Emajõgi Võrtsjärve madalikul. Väike-Emajõgi suubub Võrtsjärve ja Võrtsjärve vesi omakorda liigub Emajõe kaudu Peipsi järve. Meie Võrtsjärv on nagu laiend Emajõgede teel.

Kumb on laiem, kas Võrtsjärv või Rio Negro? Siin, Järvemuuseumi kohal, on Võrtsjärve laius ca 5 km. See on sama palju kui on Rio Negro laius Manause linna juures. Võrtsjärve suurim laius on 15 km – umbes sama palju kui Rio Negro laius Anavilhanase rahvuspargi juures.

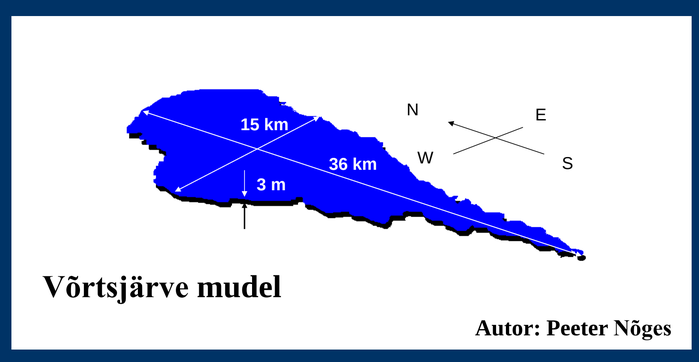

Võrtsjärve mudel

Autor: Peeter Nõges

Jõgede ühinemine. Amazonase ja Rio Negro vete ühinemine on suurejooneline vaatemäng. Aga ka meil on uhke jõgede ühinemine – **Pedja jõe suubumine Emajõkke.** Pedja jõgi voolab keset rabasid ja metsi ning kannab seetõttu tumedat vett; Emajõgi aga heledamat, setete- ja fütoplanktonirohket Võrtsjärvest saabunud vett. Avasta meie looduseimesid!

Meie jõed ja järved on madalad, sügavus enamasti <10 m. Võrtsjärve keskmine sügavus on 2,8 m ning suurim sügavus kõigest 6 m. Emajõe suurim sügavus on 11 m. Ka meie jõed ei ole pikad – 525 vooluveekogust (pikemad kui 10 km) on pikim Võhandu jõgi, 162 km. Kõigest 10 jõge on pikemad kui 100 km.

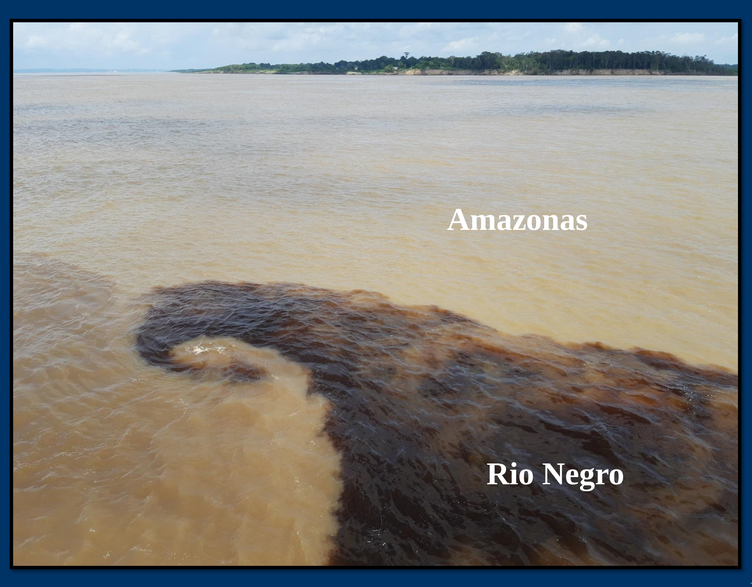

Amazonase ja Rio Negro vete segunemine

Foto: Helen Agasild

Emajõe ja Pedja jõe vete kohtumine

Eesti kõrgeim kirik Oleviste (124 m) kaoks pea jäljetult Rio Negro sügavustesse - välja ulatuks üksnes torni tipp

Foto ja montaaž : Priit Zingel

Veetaseme kõikumine. Kuigi meie laiuskraadil pole selget kõrg- ja madalvee aega nagu see on Amazonase piirkonna jõgedel, on meil siiski märkimisväärne aastane veetaseme kõikumine:

- Võrtsjärves kõigub veetase aastas keskmiselt 1,4 m (so. pool keskmisest sügavusest)
- Veetase Emajões võib aastas kõikuda 1,2–2,6 m
- Amazonase jõe veetasemete vahe madal- ja kõrgvee perioodide vahel on keskmiselt 8–10 m (Madeira jõe suudme lähedal)
- Rio Negro veetasemete vahe on keskmiselt 10 m (Manause juures)

Üleujutatud luhaveekogud ja vanajõed. Emajõele on iseloomulikud kõrgveeajal üleujutatud madalad **luhaveekogud**. Nii nagu Amazonases lähevad kalad kõrgvee ajal "metsa elama", saavad Emajõe kalad ujuda heinamaal. Jõgi oma voolusängi muutes on loonud ka arvukalt **vanajõgesid** (nimetatakse ka soodid, koolded). Alam-Pedja looduskaitsealal on 55 vanajõge. Vanajõgede kalastik on väga rikkalik, paljude kalaliikide jaoks on vanajõed koos üleujutatavate luhtadega ideaalseks kudemisalaks.

Emajõgi voolab tagurpidi! Suurvee aegu (tavaliselt mais) muudab Emajõgi kuuekilomeetrises lõigus Pedja suudme ja Võrtsjärve vahel suunda ning voolab Võrtsjärve. Äraspidine vool on aeglane, 7 cm/s. Ükski teine Eesti jõgi nii ei käitu.

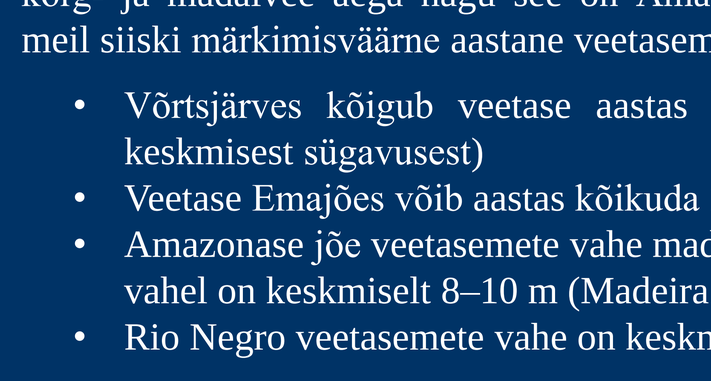

Tartu Raekoja plats

Tartu – Emajõe Manaus?

Nagu Manaus Rio Negro ääres, nii on meil Emajõe kaldal Tartu – kaunis ja ajalooline linn! Emajõgi on ainus jõgi Eestis, mis on kogu oma ulatuses laevatatav. Tänapäeval ei sõida siin enam suured laevad aga keskajal oli Emajõgi tähtis kaubatee ning Tartu kuulus hansalinnade hulka.

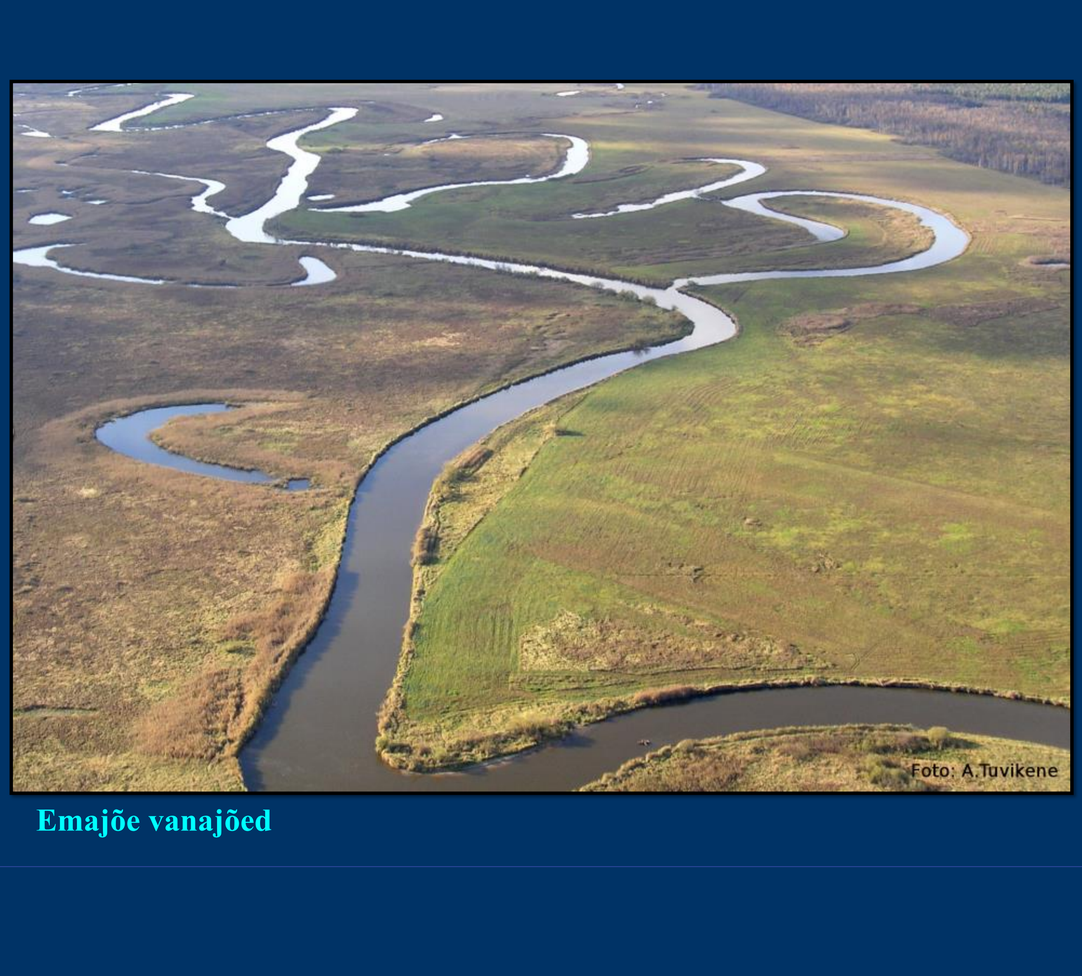

Emajõe vanajõed

Kasutatud allikad

1. Emajõgi. https://et.wikipedia.org/wiki/Emaj%C3%B5gi
2. Emajõe vanajõed. https://www.loodushoid.ee/Emajoe_vanajoed_27
3. Eesti Entsüklopeedia. Emajõgi. http://entsyklopeedia.ee/artikkel/emaj%C3%B5gi3
4. Eesti Entsüklopeedia. Eesti jõed. Eesti jõed. entsyklopeedia.ee/artikkel/eesti_jõed
5. Amzon Waters. Flows. http://amazonwaters.org/waters/flows-and-floods/flows/
6. Tartu. https://et.wikipedia.org/wiki/Tartu

Projekti rahastab Horisont 2020, Euroopa Liidu teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogramm grandiga nr. 951963, TREICLAKE. This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No 951963